

олово и сребро, трагови камене соли код Броћника, између Ро-ваца и Подгорице, идући ка Трмањи, црвени мермер у великим количинама испод града Бара, код старог бунара, запаљива смола (зафт), и лијепи мермер на више мјеста код Улциња, доста скупоцјени минерал *нефрит* у Буковику у Црмници,⁹⁾ о чему је све писао Павле Ровински у својим путописима са пута по Црној Гори док је био у пратњи професора Шварца. Несумњиво је да су ови помени морали утицати на аустриског геолога Е. Тицеа који је 1886 поново желио да дође у Црну Гору ради продужења научног испитивања које је био започео још 1881 г.,¹⁰⁾ Берга, такође аустриског научника, који је намјеравао да проучи подножје Дурмитора¹¹⁾, др Хермана Вепереа, геолога, чија је жеља била да испита рудна богатства Црне Горе¹²⁾, барона Круфа, којему је била издата дозвола за истраживање руда у околини села Кути, долини Грачанице и Шундића Потоку у Жупској капетанији¹³⁾ и Ј. А. Грутеринка, холандског рударског инжењера и професора геологије у Делфту.¹⁴⁾

Из године у годину, види се, пријављивао се црногорској влади све већи број истраживача за дозволу ради проучавања рудног блага Црне Горе и утврђивања могућности његове експлоатације, иако је 55 година раније писано: „Руда има у Црној Гори: злата, сребра, мједи, олова и угља, али се vadити не могу по томе, што је све каменито, па се не би плаћало, и не би могла бити до-бит већа до један на сто“.¹⁵⁾

Ђоко Пејовић

КЊИГА ПРИВИЛЕГИЈА „ПЕТ СЕЛА ЗБОРА СВ. МИХАИЛА“ НА ПРЕВЛАЦИ

У рату деспота Ђурђа с Млецима (1448-1453) Ђурђева је војска, пљачкајући и пустошећи земљишта и куће, допирала све до зидина града Котора. С деспотовом војском, која је била под заповједништвом војводе Алгомана, били су браћа Црнојевићи, те становници Паштровића, Грбља као и пет села: Луштице, Кртола, Брда, Ђешевића и Богдашића, која припадају „Збору св. Михаила“, тј. мегохији манастира св. Арханђела Михаила на Превлаци. Ови сељаци пристајали су уз деспота највише ради

⁹⁾ Глас Црногорца 1881, 21 и 23.

¹⁰⁾ МИД, 1886, I, 347.

¹¹⁾ МИД 1888, II, 638.

¹²⁾ МИД, 1905, 3541 (дјеловодник).

¹³⁾ МУД, Одјељење народне привреде, 1912, IV, 3010.

¹⁴⁾ МУД, Одјељење народне привреде, 1913, 1788.

¹⁵⁾ М. Медаковић: Живот и обичаји Црногораца, Н. Сад 1860, стр. 151.

тога, што су Млечићи, на жељу Которана, били наредили, да се униште виногради, које су ови сељаци били засадили у својим селима, а на штету Которана.

Иако је Стефан Црнојевић, назван „Стефаница“, био уз деспота, ипак Которани нијесу били прекинули с њиме везе, него су настојали да га придобију за се и за млетачку политику. Стефан је опет са своје стране показивао добру вољу, да живи у миру и споразуму са својим сусједима Которанима у намјери, да у оним тешким временима од таквог стања извуче што више користи за себе. Да би и дјелом потврдио то своје добро расположење према Которанима, Стефан је пристао, да посредује између њих и становника споменутих пет села Збора св. Михаила, да би се они одвратили од деспота и поново признали јурисдикцију града Котора, односно да би поново постали млетачки поданици. То, између осталог, проистиче и из једног овјереног преписа докумената увезаних у књигу тврђих корица, са позлаћеном резбаријом, величине 17/23 см.

На једном листу на почетку ове књиге насликан је разним бојама св. Никола у одежди, како се слика у западној цркви, те митром и бискупским штатом, који држи у лијевој руци, а у десној му је котарица с три јабуке.

Покрај нога светитељевих насликана су два, у главном скоро потпуно једнака, грба, само су у пољу првог четири вертикалне црвене црте, а између двије прве је подугачак крст. У пољу другог су три хоризонталне црвене црте, а на првој је мали млетачки лав раширених крила.

При дну првога грба су слова AG, а при дну другог S. V.

Књига броји 16 исписаних страница, око којих је украс у облику вијугалице са цвијећем, а на првој је страници, прије текста, у вијугалици, мали млетачки лав у плавом овалу. На гајтану виси обичан оловни печат. На аверсу печата је представљен св. Марко с бискупском митром на глави, гдје даје жезло дужду Франу Ерици, а на реверсу је латински натпис: *Franciscus Erizzo, Dei gratia dux Venetiarum et cet.* (Фрањо Ерицо, бољом милошћу, млетачки дужд итд.).

Садржај књиге је слиједећи:

Никола Угљешин и Вуле Марков из Луштице, Стијепо Андрић из Кртола и Трипо Ивов из Богдацића, претставници пет села, која припадају Збору св. Михаила, претстали су пред дужда Антонија Приоло у Млецима и поднијели му неколико молби, али чији садржај није у овој књизи наведен. Видећи пак да им дужд због разних потешкоћа не може свим тим молбама удовољити, одусташе од свих поднесених молби и само замолише, да би им дужд поново одобрио и потврдио привилегиј са пет „капитула“ (тачака, поглавља) што је овим селима био дао кнез

и капетан которски 9 фебруара 1450, а који је био потврђен од Млетачког сенага 13 августа 1582.

Дужд је уважаио ову њихову молбу и скупа са Сенатом одобрио и потврдио споменути привилегиј, написан дијелом на латинском а дијелом на италијанском језику, који у нешто слободнијем преводу гласи:

„Никола де Понте, божјом милошћу млетачки дужд, племенитим и мудрим мужевима Викентију де Канали по свом овлашћењу ректору и провидуру которском и наследицима, вјерним и љубазним жели здравље и шаље љубезни поздрав.

Претстали су пред нашу Преведрост наши превјерни поданици Франо Угљеших, главар Луштице, Перо Радославчев из Кртола и Стеван Ђуров (Jures?) из Љешевића, који заступају Општину луштитку и пошто су дуго истицали своју вјерност и оданост као добри вазали наше Републике, молили су да им потврдимо један привилегиј од пет капитула, који је издат реченој Општини 9 фебруара 1450 од кнеза и капетана онога града (тј. Котора), када је ова Општина (луштитка) дошла под нашу власт. Пошто смо их саслушали, као своје превјерне поданике, одлучили смо, да им милостиво удовољимо и да Вам скупа са Сенатом наредимо, што овим и чинимо, да имате поштовати речени њихов привилегиј и капитуле, који ће бити овдје убиљежени (регистровани) и пазити, да им буду од свакога неприкосновено чувани, јер је то воља наша и Сената. Пошто су нас пак даље молили за двије стотине пушака, да би се могли послужити у својим потребама, наредили смо, да се првом узредном пригодом исте пошаљу, а када Вам буду предате, наредићете, да их спреме у складиште за ратну опрему, да споменути нашим превјерним поданицима подијелите онолико, колико се буде вама чинило, да је потребно и када будете сматрали да је потреба, да се истима послужи.

Ми Лудвиг Бафо, у име наше прејасне дуждевске владе млетачке, кнез и капетан града Котора, свима и свакоме понаособ, који овај наш јавни, овдје садржани, привилегиј буду провјеравали, објављујемо, да, када смо се у сриједу 9 фебруара 1450, индикације XV, налазили у бискупској палати у Котору скупа с пресвијетлим Стефаном Црнојевићем, војводом прејасне наше дуждевске млетачке владе, да бисмо докрајчили преговарања његове Преведрости (тј. дужда) и да бисмо његове одметнике обратили на послушност према њему, по овлашћењу Његове Преведрости пред нас су приступили Радич Мяхониковић, Богета Марковић, Дешко Добрковић, Радовац (Radovatus) Тудоровић, Ratus (Раџије, Ратско) Добрнић, Остоја Медојевић, Ђурђе Радићевић, Доминик Вагонариус, Андрија Дешковић, Равић (?) Миљевић, Стефан Никшић, Никола Суроевић, Милан Микачевић, Ђурашин Новаковић,

Ратич Гориковић и Остоја Радичевић, сви из Луштице изјављујући у име своје и свих осталих Луштичана, да су они и сви Луштичани увијек жељели, да буду превјерне слуге наше прејасне дуждевске владе млетачке и да ће бити трајно покорни Његовој Преведрости и његовим которским ректорима, јер се они нијесу добровољно одметнули од покорности Његовој преведрости, него присиљени од војске господина Деспота, тако не погинули и сва своја добра изгубили. Стога желећи да се врате под власт наше прејасне млетачке владе и да остану под њезином влашћу увијек и непрекидно са својим насљедницима, замолише нас, кнеза и капетана которскога, горе споменутога, да их примимо као поданике и вазале споменуте наше прејасне власти у Котору са свима добрима и посједима, које сада имају, а уз плаћање једног перпера на годину по свакој кући благајни наше прејасне власти у Котору као што су и прије плаћали и са принашањем своје соли у комору наше прејасне власти у Котору као што су обичавали давати прије свога одметништва и по оној цијени, коју су обично добијали од которске благајне и најпокорније молили, да би се повреде које су учинили прејасној дуждевској власти млетачкој потпуно опростиле пошто су присиљени, а не добровољно, починили оно, што су починили. И тако ми Лудвиг Бафо, кнез и капетан которски, саслушавши молбе и излагања предречених и поразговоривши се о овом њиховом излагању и молби с горе поменутих преузвишеним господином војводом Стефаном, све Луштичане велике и мале, мушке и женске милостиво примисмо и примамо као поданике и вазале наведене прејасне наше млетачке дуждевске власти у име своје и наших насљедника са доље наведених пет капиталла:

Да сви њихови посједи и добра, којима јамче, буду њихови, како су горе молили не дирајући при томе у права цркве или града и грађана которских, ни других поданика наше прејасне владе.

Да све ствари и добра, која су однијели Которанима и другим поданицима прејасне наше млетачке државе, буду враћена по нахођењу и наредби споменутог нашег кнеза и капетана града Котора. Да морају платити својим вјеровницима своје дугове према нахођењу и одлуци горереченог нашег кнеза и капетана града Котора.

Да ми, садашњи которски кнез, и наши будући насљедници будемо сами суди гореспоменутих Луштичанима.

Да су сви Луштичани дужни, да плаћају которској благајни сваке године по један перпер од сваке куће као што су обичавали плаћати прије своје побуне, изузевши доље наведених лица, која не морају ништа да плаћају; ову деветорицу, на предлог и молбу војводе Стефана Црнојевића, ослобађамо плаћања горереченога перпера, и то: Николу Тугормића, Дешка Добрковића, Бијељу Вучетића, Иваниша Вучетића, Радича Дешковића, Андрију Деш-

ковића, Николу Дешковића, Радича Михаловића и Богету Марковића. Исто тако да сви Луштитчани буду обавезни и да морају дати сваке године у которску комору со из својих солила по оној цијени, по којој су исту давали прије побуне и уз примање цијене за своју со из которске благајне, како су и прије приимали, обећавајући ми кнез и капетан которски у име прејасне наше дуждевске власти за себе и своје насљеднике, да ћемо пазити и чувати све и поједине ствари горе споменутих Луштитчана, докле год остану вјерни нашој прејасној влади.

Пошто је све ово, како је горе наведено, извршено, споменути Луштитчани у име своје и свих осталих Луштитчана, великих и малих, мушких и женских, заклеше се на свето божје Јеванђеље и на икону Господа нашега Исуса Христа и славне дјеве Марије, његове мајке, да ће они и сви Луштитчани бити увијек вјерни и стални слуге и поданици наше прејасне дуждевске власти и њезиних ректора у Котору и да неће никада ништа предузимати, нити ће пристати уз оне, који би хтјели штогод предузети против части и сигурности наше прејасне дуждевске власти и града Котора и других њезиних градова, већ ако би када чули, да ће се нешто догодити или предузети против части и стања наше прејасне власти и против овог града Котора и других њезиних градова, свом ће се својом снагом одупријети и чим прије узмогну или ће сами, или преко улака, или вјесника то доставити Његовој Преведрости, или његовим ректорима.

У вјеру чега наредисмо, да овај наш јавни привилегиј састави наш канцелар Општине которске и да га снабдије утиском печата св. Марка, наше владе.

Дато у граду Котору, у бискупској палати которској, у сриједу деветог фебруара 1450 индикације XV, пред гореспоменутих узвишеним Стефаном Црнојевићем, у присуству племенитих мужева Зербеника (?) да Канали, почасног коморника которског, и Лудвига де Драго и Николе пок. Лудвига Болице и пред Марином пок. Ивана Биска, заклетим овогодишњим судима града Котора и Луком Пасквали и Николом Матовим и Јаковом пок. Трифуна Болице, племићима которским и Андријом Барбом, канцеларом вишереченог господина кнеза и капетана которског и Стефаном Калојованом, славенским тумачем и многим другим.

‘ Ово ћете пак дати, да се региструје у нашој канцеларији на знање наших насљедника, а оригинал ћете вратити онима, који Вам га поднесу.“

У ово је доба на челу Которске бискупије био бискуп Марин Контарено, млетачки патрициј, човјек врло угледан, способан и енергичан. Изгледа да је углавном његова заслуга, што Которани нијесу прекидали везе са Стефаном Црнојевићем и да је Стефан овом пригодом био присутан у бискупском двору у

Котору и да је настојао, да се становници споменутих пет села покоре Млечићима.

Хтијући да живе у миру и пријатељству са Стефаном, которски су изасланици, на челу с бискупом Контареном, г. 1451 интервенисали у Млечима, да се Република споразумије са Стефаном у чије су јој име поднијели услове. Стефан је тражио:

1) Да буде именован генералним капетаном у Зети, а он ће као знак своје привржености сваке године на дан св. Марка доносити которском провидуру два сокола.

2) Да му се осигура његова имовина коју посједује, његове солане и обичајне царине.

3) Да му се дозначи одговарајућа кућа у Котору за њега и његове наслједнике.

4) Да му буду предати сви његови одметници, који би дошли на териториј Републике, а тако ће и он поступити с њезиним одметницима.

5) Ако Република склопи мир с деспотом, или арбанашким и босанским великашима, нека уврсте браћу Црнојевиће и њихове наслједнике као своје присташе.

Которски изасланици су најпослије изјавили, да се Стефан обавезује, у случају да Републици буде потребна помоћ у Зети, или Арбанији, да ће јој притећи у помоћ са својим људима и два мјесеца служити бесплатно, а ако буду служили више, да буду награђени према нахођењу Републике.

Услови су били, препоруком истих которских изасланика, прихваћени и пошто се Стефан заклео на вјерност Републици, добио је г. 1452 у Котору дуждеву повељу са заставом св. Марка и „капетански штап“.

Даље је у овој књизи ситнијим рукописом убиљежено слиједеће: ова одлука преузвишеног господина Антонија Барбаро, прокуратора и генералног провидура на мору региструје се у овом привилегију на два посебна листа по налогу и по пресуди прејаког Изепа Мижисла, ректора и провидура которскога.

Ми Антоније Барбаро, прокуратор св. Марка и генерални провидур Истре, Далмације, Арбаније и Зајева (тј. Боке Которске) и три острва у Леванту с влашћу генералног поморског капетана.

Понизно замољени од Јована Никчева, кефалије луштичкога, Вука Радиновића, кефалије кртољскога, Јока Иванова, кефалије Брда, Ника Радића, кефалије Богдашића и Ника Перова, кефалије Љешевића, који заступају села св. Михаила овог Контада, који су данас са људима споменутих села, нашом дозволом и уз учешће нашега секретара, одржали свој збор изван овог града, видећи њихову најсмјернију покорност, којом су се бацили пред наше ноге истовједивши своју тајну: злочин почињен

на особи покојног Пелегрина, војводе которскога и молећи с највећом понизношћу опроштај уз обећање потпуне и савршене покорности јавним претставницима и прејасном ректору и провидуру овог града, како доликује највјернијим и најоданијим поданицима и да ће примити, покорити се и признати господина Трифуна Болицу, војводу Контада, которског племића потврђеног у преузвишеном Сенату и његове насљеднике. Влашћу својом и по овлашћењу преузвишеног Сената, вршећи право опраштања и јавног помиловања, одређујемо да им се опрости казна, коју су заслужили ради јавног изпреда због непокорности, коју су показали уништењем уљаног млина, који је срушен и ради дугог избјегавања суда, да буде опроштена свака казна, која би се имала ударити Божу Крилову из Брда, Раду Трипову из Брда, Луци, његову брату, и Паву Стијепову из Брда, који су затворени на нашој галији и да буду пуштени, дозвољавајући споменутих кефалијама села св. Михаила, који су горе навадени, да могу само једанпут казнити оне, који се буду показали непослушним према нашим наредбама на начин како нађу за најбоље. А убудуће да прикупе податке па да прије свега реферишу прејасном ректору и провидуру овога града, да би добили његов пристанак, да би могли каквом малом казном у вођу или којем другом приносу од земљишта казнити непослушнике. Да се може сваки становник села св. Михаила слободно споразумијевати, ићи, стајати и радити у Котору и у сваком другом мјесту и да могу бити у вези са которским провидурима, а посебно са Марином Пелегрин, сином горепоменутог пок. војводе Пелегрин, којему смо на сличан начин опростили казну, коју је заслужио због његова тешког прекорачења, датог му овлашћења. У присутности нашој и такође у присутности Марка Антонија Контарина, ректора и провидура овог града, помијривши се и загрљивши се и заборавивши обије странке сваку увреду обећају, да ће се лијепо гледати и да ће се увијек међусобно љубити и бити један према другим пријазни.

И ово нека буде регистровано у канцеларији ректора овог града и у књизи привилегија горепоменутих села св. Михаила ради потпуног дужног извршења, у вјеру чега итд.

Дато у Котору 26 децембра 1620.

Антоније Барбаро, прокуратор и генерални провидур поморски Arg. Luzzago (?), канцелијер Његове Преузвишености.

Иван Петрели, канцелар (ваљда провидура которскога) (двие нечитке ријечи).

Гореспоменутих селима Збора св. Михаила, која су се касније називала скупним именом „контад“, тј. села, која су граду припадала, управљао је посебни градски чиновник, назван војвода. Због непокорности становника ових села, проузроковане често престојим поступањем и прекомјерним искоришћавањем сељака

са стране ових војвода, долазило је често до побуна, те смо горе видјели да је у једној таквој побуни главом платио војвода Пелегрини.

У привилегију г. 1450 спомињу се „пет села Збора св. Михаила“ али их заступају претставници трију поименице наведених села: Богдашића, Кртола и Луштице. То је стога, јер је претставник Кртола заступао уједно и села Брда и Љешевиће, која су онда припадала Кртолима. Сва ова села, од којих је већина на полуострву Луштици, долазе и под заједничким називом: Луштица.

Петар Д. Шеровић

НЕКОЛИКО ВИЈЕСТИ О ШЋЕПАНАУ МАЛОМЕ ИЗ АРХИВА У ХЕРЦЕГНОВОМЕ

I

У једном кратком писму из Скадра, које је 27 октобра 1767 писао Андрија Дуодо, замјеник млетачког вицеkonzула у Скадру, конту Лудвигу Андрији Фонтани, млетачком konzулу у Драчу, а које се налази у Архиву у Херцеговом, Дуодо обавјештава Фонтану, како се „појавила једна лаж, али не зна се тачно, јер можда је и истина, како се у Црној Гори говори, да је к њима дошао цар Петар, велики господин московски (gran signor di Moscovia) и сва је Црна Гора пошла за овим царем и држе га за свога краља (re) и с њим, да има више од три хиљаде душа, који га служе.

II

Конте Стефан Враћен (Vrachien), у млетачкој обавјештајној служби у Котору, пише 28 октобра 1767 горе споменутом Лудвигу Андрији Фонтани у хитњи једно врло кратко писмо, у којему му, између осталог, каже: „Ми смо овдје заузети једним фанатиком, који се издаје за цара Петра III московскога, а таквим га и држе ови стари (vecchi) Црногорци. Можда се и тамо (тј. у Драчу) прочула ова „угодна вијест“.

III

Исти Стефан Враћен пише 3 децембра 1767 такође Андрији Фонтани писмо из Котора, у којему се налази слиједећа ставка: „Овдје се налазимо међу врењем у брдима (tra queste montane evoluzioni) ради цара Петра и једне злонамјерне измишљотине ових немирних духова“.

IV

У једној својој наредби од 20 септембра 1768, достављеној провидуру у Херцеговоме, ванредни провидур у Котору каже: